

УДК 338.1:631.1

JEL Classification: A1, M0, Q1

Богачик П.П.*аспірант, кафедра менеджменту, факультет менеджменту**Уманський національний університет садівництва**Умань, Україна**E-mail : pavlo7412@ukr.net*

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ДИНАМІЧНОЇ КОН'ЮНКТУРИ

Анотація

Стрімке зростання виробництва та реалізації продукції, що призводить до перенасичення ринків, вимагає ґрунтовного аналізу ринкової кон'юнктури з метою формування конкурентних стратегій сільськогосподарських підприємств. В статті проведений аналіз кон'юнктури сировинних ринків зернових, зернобобових та олійних культур, а також споживчих ринків готової продукції, що дало змогу більш ґрунтовно прослідкувати сучасні ринкові тенденції.

В статті на основі здійсненого аналізу автором запропоновано використання мультистратегії, що дозволить істотно підвищити рівень конкурентоспроможності агропідприємств. Підвищення прибутковості вітчизняних сільськогосподарських підприємств дозволить забезпечити додаткові податкові надходження до місцевих бюджетів та створити умови для збереження висококваліфікованих спеціалістів у сільській місцевості.

Дослідження автора базуються на підтверджених економічних взаємозалежностях та даних державної служби статистики України. Основними методами, які були використані під час дослідження є: порівняння, дедукція, індукція, аналіз та синтез.

Результатом наукових досліджень є пропозиції для підвищення ефективності підприємницької діяльності підприємств в умовах ринкового дисбалансу.

Ключові слова: *кон'юнктура ринку, мультистратегії, конкурентні стратегії сільськогосподарських підприємств, стратегія диверсифікації, лідерство за витратами, фокусування, збут.*

Вступ. В умовах нарощування обсягів реалізації зернових та олійних культур і відсутності досконалих регуляторних механізмів загострюється проблема перенасичення ринку. З метою формування успішних конкурентних стратегій аграрні підприємства повинні фокусуватись на дослідженні вітчизняного ринкового середовища та сукупності зовнішніх факторів, які впливають на кон'юнктуру внутрішнього ринку в умовах впливу глобалізаційних чинників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями підвищення ефективності збуту та конкурентоспроможності підприємств, а також формування стратегій займались ряд вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: І. Ансоф [1], Г. Азоев [2], О. Войтенко [3], О. Драган [4], П. Жевега [3], М. Портер [5], П. Саблук [6], Б. Фіщук [3] та ін. Поряд з цим, недостатньо висвітлені напрями підвищення ефективності підприємницької діяльності підприємств в умовах ринкового дисбалансу.

Мета. Основною ціллю статті є дослідження кон'юнктури вітчизняного ринку для формування успішних конкурентних стратегій сільськогосподарських підприємств.

Методологія дослідження. Основними методами, які були використані під час проведення наукового дослідження є порівняння, дедукція, індукція, аналіз та синтез.

Результати. В сучасних економічних умовах для світових ринкових сегментів притаманні тенденції перенасичення за умов зниження купівельної спроможності населення, що, як наслідок, призводить до скорочення попиту. Параметри попиту окремих ринків змінюються через появу товарів-замінників, які є більш дешевшими. Поряд з цим, деякі ринки активно зростають. У залежності від продукції, яку вирощують і реалізують сільськогосподарські підприємства, необхідно чітко орієнтуватись на зміну ринкових тенденцій в майбутньому для випередження підприємств-конкурентів у ринковій боротьбі. Розглянемо динаміку обсягів продажу зернових і технічних культур у 2010-2016 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка обсягів продажу зернових і технічних культур у 2010-2016 рр., тис. т [7]

Найменування продукції	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Культури зернові та зернобобові	23034,9	27788,5	33116,3	37954,2	40220,5	45830,2	37622,0
з них							
пшениця	10061,6	11550,2	12253,4	13384,8	14917,9	17630,7	16920,6
жито	389,3	208,0	337,4	310,3	261,2	188,4	126,7
кукурудза на зерно	7052,9	12191,8	16531,9	20322,4	19966,5	23311,0	15739,3
ячмінь	4651,1	3122,2	3129,8	3090,6	4241,6	3832,4	3871,9
Насіння культур олійних	7685,3	7818,3	10675,8	12070,5	13172,8	14630,7	12242,1
з них							
насіння соняшнику	5319,8	5419,1	7432,8	7694,9	8399,0	9439,8	8202,6
боби сої	1056,6	1294,3	1942,9	2157,8	2637,6	3477,6	2933,3
насіння ріпаку й кользи	1226,8	1041,3	1242,5	2144,9	2064,3	1609,3	1004,3

Аналізуючи дані таблиці 1, можна зробити висновок, що за досліджуваний період найбільший ріст реалізації зернових та зернобобових відбувся у 2011 році (+20,6 %). Найвищий рівень реалізації зернових та зернобобових було зафіксовано у 2015 році за рахунок рекордних поставок пшениці (38,5 % від загального обсягу зернових та зернобобових) та кукурудзи на зерно (50,9 %).

В 2015 році було забезпечено рекордні обсяги реалізації насіння соняшнику (64,5 % від загального обсягу насіння олійних культур) та сої (11,0 %). Найвищий рівень реалізації насіння ріпаку та кользи було зафіксовано у 2013 році (17,8 % у загальному обсягу насіння олійних культур).

Розглянемо динаміку середніх цін реалізації на зернові та технічні культури сільськогосподарських підприємств у 2010-2016 рр. (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка середніх цін реалізації на зернові та технічні культури сільськогосподарських підприємств у 2010-2016 рр., грн./т [7]

Найменування продукції	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Культури зернові та зернобобові	1122,20	1374,70	1545,80	1297,20	1801,40	2912,10	3414,00
з них							
пшениця	1087,50	1335,20	1550,70	1367,20	1870,80	2796,20	3287,90
жито	792,60	1281,30	1313,70	1123,20	1285,30	2222,40	2950,40
кукурудза на зерно	1245,70	1366,30	1515,20	1210,60	1744,70	2989,90	3530,00
ячмінь	960,70	1356,80	1580,40	1447,30	1707,60	2661,50	3007,00
Насіння культур олійних	2945,00	3313,90	3585,50	3087,90	4062,80	7531,50	8656,10
з них							
насіння соняшнику	3019,50	3244,30	3572,50	2990,70	3842,70	7571,00	8516,00
боби сої	2601,70	2931,40	3422,10	3466,90	4650,90	7454,30	8895,20
насіння ріпаку й кользи	2939,70	4143,80	3925,00	3073,60	4163,00	7491,20	9117,40

На основі аналізу даних таблиці 2 відзначаємо зростання середніх цін (за номінальною вартістю) за досліджуваний період. Зокрема ціни на пшеницю в 2016 році зросли у 3,0 рази у порівнянні з 2010 роком. Проте, слід підкреслити, що фактична ціна в доларах США на вказану продукцію знизилась на 6,1 % у 2016 році у порівнянні з 2010 роком. Негативні тенденції відзначаються на ринку кукурудзи на зерно і ячменю, де середні ціни на дані види продукції знизились на 12,0 % і 2,8 % відповідно. Також тенденції до зниження середньої ціни реалізації були зафіксовані на ринках насіння соняшнику, де середня ціна реалізації зменшилась на 12,4 % у 2016 році у порівнянні з 2010 роком, та ріпаку (-3,7 %). На ринку сої навпаки відбулось зростання ціни на 6,2 % (в доларах США) на фоні зростання попиту на дану продукцію на внутрішньому ринку. Таким чином, спостерігається зниження середніх цін на зернові, зернобобові та насіння олійних культур під впливом негативних економічних змін в Україні та насичення світового ринку даними видами продукції.

Розглянемо індекс цін на зернові та олійні культури в 2011-2016 рр. (табл. 3). Варто зазначити, що індекс цін на зернові та олійні культури протягом досліджуваного періоду був в переважній мірі дещо вищим, ніж індекс споживчих цін, що є показником зміни вартості фіксованого набору споживчих товарів та послуг у поточному періоді до базисного. Таким чином, можна відмітити певне зростання вартості української зернової та олійної продукції в порівнянні із іншими видами сільськогосподарської продукції. Однак, слід відзначити зниження реальної вартості сільськогосподарської продукції, як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

Таблиця 3

Індекс цін на зернові та олійні культури у 2011-2016 рр. [7]

Назва продукції	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Індекс цін (до попереднього року, за номінальною вартістю), %						
Культури зернові та зернобобові	122,50	112,45	83,92	138,87	161,66	117,23
пшениця	122,78	116,14	88,17	136,83	149,47	117,58
жито	161,66	102,53	85,50	114,43	172,91	132,76
кукурудза на зерно	109,68	110,90	79,90	144,12	171,37	118,06
ячмінь	141,23	116,48	91,58	117,99	155,86	112,98
Насіння культур олійних	112,53	108,20	86,12	131,57	185,38	114,93
насіння соняшнику	107,44	110,12	83,71	128,49	197,02	112,48
боби сої	112,67	116,74	101,31	134,15	160,28	119,33
насіння ріпаку й кользи	140,96	94,72	78,31	135,44	179,95	121,71
Індекс споживчих цін в Україні, %	104,60	99,80	100,50	124,90	143,30	112,40
Фактичне зростання/зниження ціни, %						
Культури зернові та зернобобові	17,90	12,65	-16,58	13,97	18,36	4,83
пшениця	18,18	16,34	-12,33	11,93	6,17	5,18
жито	57,06	2,73	-15,00	-10,47	29,61	20,36
кукурудза на зерно	5,08	11,10	-20,60	19,22	28,07	5,66
ячмінь	36,63	16,68	-8,92	-6,91	12,56	0,58
Насіння культур олійних	7,93	8,40	-14,38	6,67	42,08	2,53
насіння соняшнику	2,84	10,32	-16,79	3,59	53,72	0,08
боби сої	8,07	16,94	0,81	9,25	16,98	6,93
насіння ріпаку й кользи	36,36	-5,08	-22,19	10,54	36,65	9,31

Найбільше падіння цін на вказані види продукції було зафіксовано у 2013 році, окрім сої, де різниця між індексом цін та індексом споживчих цін (індекс інфляції) становила 0,81 %. Також, в 2014 році відбулось падіння реальної вартості жита та ячменю в зв'язку з низьким рівнем експорту даної продукції та падіння купівельної

спроможності населення в Україні.

Розглянемо баланс зернових та зернобобових культур у 2010-2015 рр. (табл. 4).

Таблиця 4

Баланс зернових та зернобобових культур у 2010-2015 рр., тис. т [7]

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Зернові та зернобобові культури						
Виробництво	39271	56747	46216	63051	63859	60126
Зміна запасів на кінець року	-2054	12784	-10052	6933	2977	-3204
Імпорт	175	273	228	242	263	190
Усього ресурсів	41500	44236	56496	56360	61145	63520
Експорт	14239	14825	27798	27836	33423	38338
Витрачено на посів	3222	3226	2953	2890	2883	2597
Витрачено на корм	14787	16334	16147	16183	15678	14189
Втрати	794	1570	1491	1506	1593	1400
Переробка на нехарчові цілі	1650	1551	1454	1367	1281	1089
Витрачено зерна для споживання	6808	6730	6653	6578	6224	5897
Фонд споживання хлібних продуктів	5106	5047	4990	4933	4668	4423
<i>у розрахунку на 1 особу, кг</i>	<i>111,3</i>	<i>110,4</i>	<i>109,4</i>	<i>108,4</i>	<i>108,5</i>	<i>103,2</i>

На основі аналізу даних таблиці 4 варто відмітити, що виробництво зернових і зернобобових культур здійснювалось швидшими темпами, ніж споживання хлібних продуктів. Зниження споживання хлібних продуктів відбулось за рахунок зменшення чисельності споживачів, в зв'язку з міграційними процесами та зниженням споживання на 1 особу, що викликано падінням купівельної спроможності. Таким чином сільськогосподарські підприємства та підприємства АПК переорієнтувались на експорт продукції. Рівень експорту зернових та зернобобових культур у 2015 році у порівнянні з 2010 роком збільшився на 20,4 % (із 34,3 % у 2010 році до 54,6 % у 2015 році). Нарощування експорту дозволяло підвищити рівень цін вище рівня інфляції. Негативним фактом є також зниження витрат зернових та зернобобових культур на корм худобі та птиці у 2015 році у порівнянні з 2010 роком на 4,0 %, що засвідчує зниження виробництва продукції тваринництва. Розглянемо баланс олії у 2010-2015 рр. (табл. 5).

Таблиця 5

Баланс олії у 2010-2015 рр., тис т [7]

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Виробництво олій рослинних – усього	3101	3268	4067	3712	4926	4581
у тому числі						
соняшникова	3030	3177	3939	3539	4661	4251
соєва	69	60	93	113	155	168
Зміна запасів на кінець року	-151	33	-75	10	-35	-71
Імпорт	319	249	231	296	223	160
у тому числі						
пальмова	280	190	172	238	175	136
кокосова	32	31	27	29	20	10
Усього ресурсів	3571	3484	4373	3998	5184	4812
Експорт	2850	2814	3742	3353	4578	4253
у тому числі						
соняшникова	2701	2683	3614	3209	4342	3939
соєва	46	38	58	82	122	154
Втрати, витрати на нехарчові цілі	41	45	40	41	35	33
Фонд споживання	680	625	591	604	561	525
<i>у розрахунку на 1 особу, кг</i>	<i>14,8</i>	<i>13,7</i>	<i>13</i>	<i>13,3</i>	<i>13,1</i>	<i>12,3</i>

Варто відмітити, що за досліджуваний період фонд внутрішнього споживання олії зменшився у 2015 році у порівнянні з 2010 роком на 22,8 %. В умовах зростання виробництва олії у 2015 році у порівнянні з 2010 роком на 47,7 % частка внутрішнього споживання у загальному виробництві скоротилася з 21,9 % у 2010 році до 11,5 % у 2015 році. Зменшення рівня споживання олії в Україні викликано як зменшенням чисельності населення в країні, так і рівнем споживання на одну особу (в 2015 році у порівнянні з 2010 роком на 16,9 %). Вказані ринкові зміни стимулюють підприємства АПК переорієнтовуватись на експорт продукції. Таким чином, питома частка обсягу експорту олії (від загального виробництва) зростає з 91,9 % у 2010 році до 92,8 % у 2015 році. Це зумовлює зростання цін на олію на внутрішньому ринку. Однак у зв'язку з інфляційними процесами в країні левова частка реальної вартості втрачається. Нарощування вітчизняного виробництва та реалізації олії за досліджуваний період було однією з причин скорочення рівня імпорту олії пальмової та кокосової на 49,8 % у 2015 році у порівнянні з 2010 роком.

Розглянемо динаміку реалізації пшениці сільськогосподарськими підприємствами на внутрішньому ринку та експорту продукції у 2010-2016 рр. (табл. 6).

Таблиця 6

Динаміка реалізації пшениці сільськогосподарськими підприємствами на внутрішньому ринку та експорту продукції у 2010-2016 рр. [7]

Рік	Валовий збір, тис. ц.	Зібрано сільськогосподарськими підприємствами, тис. ц.	Обсяг реалізації сільськогосподарськими підприємствами, тис. ц.	Перероблено на своїх потужностях, передано для перероблення на давальницьких засадах та продано переробним підприємствам, тис. ц.	Експорт, тис. ц.
2010	175319,1	138884,8	10061,6	3498,4	48061,6
2011	232224,7	183825,4	11550,2	3846,3	40654,8
2012	164130,1	131109	12253,4	4475,6	85914,9
2013	230849,9	181422,6	13384,8	5167,8	77355,8
2014	249608,7	194260,5	14917,9	5667,4	105437,9
2015	272773,3	219689,8	17630,7	6523,2	134543,7
2016	260434,0	211442,0	16920,6	4142,3	179222,0

На основі аналізу даних таблиці 6 можна зазначити, що у 2016 році у порівнянні з 2010 роком було зібрано на 48,5 % більше пшениці, за умов, що протягом досліджуваного періоду було вироблено 79,5 % пшениці в сільськогосподарських підприємствах. Рівень експорту продукції по відношенню до загального виробництва виріс з 27,4 % у 2010 році до 68,8 % у 2016 році. А рівень реалізації вказаної продукції на внутрішньому ринку до загального обсягу виробництва збільшився із 5,7 % у 2010 році до 6,5 % у 2016 році. Таким чином, відстежується збільшення споживання української пшениці як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. На основі вище зазначеного можна зробити висновок, що лише 31,18 % внутрішнього виробництва пшениці використовується для споживчих потреб, годівлі тварин, формування запасів продукції та інші потреби. Саме тому є дуже велика залежність українського внутрішнього ринку пшениці від світових тенденцій.

Розглянемо рівень реалізації кукурудзи на зерно сільськогосподарськими підприємствами на внутрішньому ринку та експорту продукції у 2010-2016 рр. (табл. 7).

Таблиця 7

Динаміка реалізації кукурудзи на зерно сільськогосподарськими підприємствами на внутрішньому ринку та експорту продукції у 2010-2016 рр. [7]

Рік	Валовий збір, тис. ц	Зібрано сільськогосподарськими підприємствами, тис. ц	Обсяг реалізації сільськогосподарськими підприємствами, тис. ц	Перероблено на своїх потужностях, передано для перероблення на давальницьких засадах та продано переробним підприємствами, тис. ц	Експорт, тис. ц
2010	103956,9	79626,6	7052,9	2965,5	40408,4
2011	152213,5	116919,8	12191,8	5284,8	78025,9
2012	145583,4	111428,7	16531,9	6321,8	156232,3
2013	178873,6	133008,0	20322,4	8199,4	167105,6
2014	205947,8	162930,9	19966,5	5665,2	175565,3
2015	181508,3	137375,0	23311,0	7187,2	190487,0
2016	280746,0	233186,0	15739,3	2553,3	172857,7

Аналізуючи дані таблиці 7, слід зауважити, що 78,0 % всього виробництва кукурудзи на зерно за досліджуваний період було забезпечено за рахунок сільськогосподарських підприємств. Питома вага реалізованої продукції у загальному виробництві кукурудзи на зерно на внутрішньому ринку знизилась на 2,2 % (з 8,9 % у 2010 році до 6,7 % у 2015 році). Також негативним фактом є зниження рівня продажу кукурудзи на зерно, переробленої на власних потужностях та переробним підприємствами, що засвідчує зниження рівня переробки реалізованої продукції з 42,0 % у 2010 році до 16,2 % у 2015 році.

Розглянемо рівень реалізації насіння соняшнику сільськогосподарськими підприємствами на внутрішньому ринку та експорту продукції у 2010-2016 рр. (табл. 8).

Таблиця 8

Динаміка реалізації насіння соняшнику сільськогосподарськими підприємствами на внутрішньому ринку та експорту продукції у 2010-2016 рр. [7]

Рік	Валовий збір, тис. ц	Зібрано сільськогосподарськими підприємствами, тис. ц	Обсяг реалізації сільськогосподарськими підприємствами, тис. ц	Перероблено на своїх потужностях, передано для перероблення на давальницьких засадах та продано переробним підприємствами, тис. ц	Експорт, тис. ц
2010	69625,7	57060,2	5319,8	2349,3	4097,3
2011	86974,6	72527,4	5419,1	3145,2	4060,7
2012	83283,3	70122,5	7432,8	3909,0	2819,3
2013	103583,0	87128,9	7694,9	4839,5	698,7
2014	99952,3	84845,3	8399,0	5903,1	739,0
2015	110871,1	93973,1	9439,8	5928,6	476,5
2016	136269,0	117301,0	8202,6	3202,4	1965,8

У результаті аналізу даних таблиці 8 можна прийти до висновку, що рівень виробництва насіння соняшнику сільськогосподарськими підприємствами серед усіх виробників за досліджуваний період становив 84,4 %. Однак, рівень реалізації вказаної продукції на внутрішньому ринку знизився з 9,3 % у 2010 році до 7,0 % у 2016 році. Позитивною тенденцією є скорочення питомої ваги експорту насіння соняшнику у загальному виробництві з 5,9 % у 2010 році до 1,4 % у 2016 році. Основна частина насіння соняшнику переробляється на олію і після цього експортується. Таким чином

забезпечується формування вищого рівня доданої вартості. Слід зауважити, що рівень виробництва олії соняшникової збільшився на 40,3 % у 2015 р. у порівнянні з 2010 роком. Це дозволило підвищити рівень експорту вказаної продукції на 45,8 %. Проте, в умовах насиченості ринку та підвищення конкуренції на світовому ринку було втрачено частину фактичної вартості продукції.

Розглянемо рівень реалізації сої сільськогосподарськими підприємствами на внутрішньому ринку та експорту продукції у 2010-2016 рр. (табл. 9).

Таблиця 9

Динаміка реалізації сої сільськогосподарськими підприємствами на внутрішньому ринку та експорту продукції у 2010-2016 рр. [7]

Рік	Валовий збір, тис. ц	Зібрано сільськогосподарськими підприємствами, тис. ц	Обсяг реалізації сільськогосподарськими підприємствами, тис. ц	Перероблено на своїх потужностях, передано для перероблення на давальницьких засадах та продано переробним підприємствам, тис. ц	Експорт, тис. ц
2010	14630,1	13940,9	1056,6	475,2	4417,9
2011	20215,0	19123,6	1294,3	679,4	10935,7
2012	20375,2	19045,7	1942,9	984,5	14801,8
2013	22694,5	21108,3	2157,8	1238,9	14887,6
2014	36872,8	34819,1	2637,6	1328,3	16750,5
2015	36945,7	34394,0	3477,6	1867,0	21989,6
2016	42770,0	39995,0	2933,3	579,3	27356,6

Аналізуючи дані таблиці 9, можна прослідкувати зниження рівня переробки реалізованої сої за досліджуваний період. Також за період 2010-2016 рр. питома вага виробництва сої сільськогосподарськими підприємствами становила 93,8 %. Рівень реалізації у загальному обсязі виробництва продукції сільськогосподарськими підприємствами знизився на 0,2 % у 2016 році у порівнянні з 2010 роком. Вказана культура виробляється певною мірою на експорт, оскільки рівень експорту підвищився з 30,2 % до 64,0 % у 2016 році. Розглянемо рівень реалізації ріпаку сільськогосподарськими підприємствами на внутрішньому ринку та експорту продукції у 2010-2016 рр. (табл. 10).

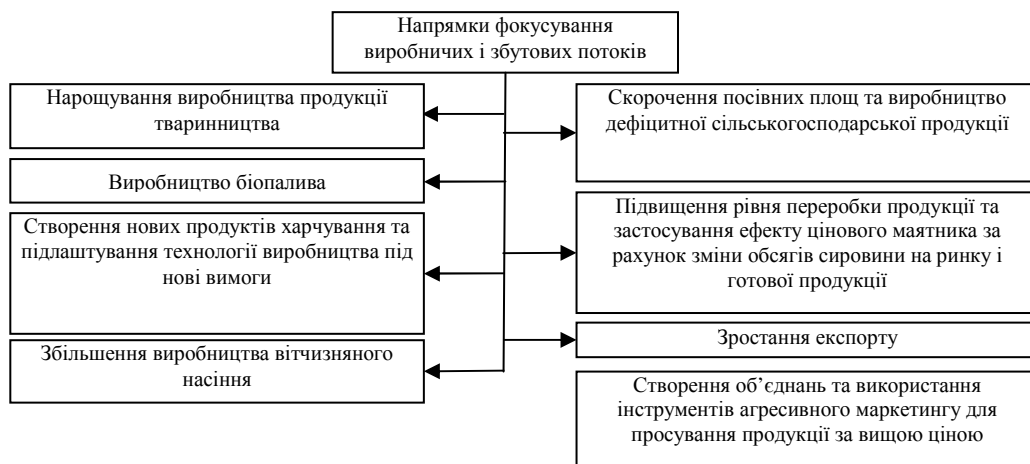
Таблиця 10

Динаміка реалізації ріпаку сільськогосподарськими підприємствами на внутрішньому ринку та експорту продукції у 2010-2016 рр. [7]

Рік	Валовий збір, тис. ц	Зібрано сільськогосподарськими підприємствами, тис. ц	Обсяг реалізації сільськогосподарськими підприємствами, тис. ц	Перероблено на своїх потужностях, передано для перероблення на давальницьких засадах та продано переробним підприємствам, тис. ц	Експорт, тис. ц
2010	14114,3	14140,6	1226,8	369,5	15088,4
2011	14598,1	14893,6	1041,3	289,1	10102,3
2012	12378,5	12248,0	1242,5	388,9	12976,1
2013	24044,9	23593,3	2144,9	817,7	23464,5
2014	22369,9	21880,0	2064,3	835,4	20367,0
2015	17682,8	17399,0	1609,3	691,5	14349,6
2016	11539,0	1123,1	1004,3	23,1	9939,7

У результаті аналізу даних табл. 10 відзначаємо скорочення виробництва та реалізації насіння ріпаку у 2016 році у порівнянні з 2010 роком на 20,6 % та 18,1 % відповідно. Також за досліджуваний період спостерігається скорочення обсягу експорту продукції. Позитивним фактом є збільшення виробництва соєвої олії у 2,4 раза та експорту у 3,3 раза. На наш погляд, насичення вітчизняного ринку зернових та олійних культур призводить до зниження середніх фактичних (реальних) цін реалізації як на внутрішньому, так на зовнішньому ринках. Адже за досліджуваний період зростання цін на вказані види продукції може бути пояснене головним чином впливом інфляційних процесів в країні. Перед аграрними підприємствами стоїть ряд завдань щодо переорієнтації виробничих та збутових потоків продукції з метою підвищення ефективності реалізації зернової та олійної продукції. Розглянемо запропоновані напрями фокусування виробничих та збутових потоків зернових, зернобобових та олійних (рис. 1).

Згідно рис. 1, нами розглянуто вісім найбільш перспективних напрямів, на наш погляд, фокусування виробничих і збутових потоків сільськогосподарської продукції.

Рис. 1. Напрями фокусування виробничих та збутових потоків зернових, зернобобових та олійних культур*

* Авторська розробка

Основними напрямками, на які слід звернути увагу аграрним підприємствам, є нарощування виробництва продукції тваринництва (це стимулюватиме попит на зернові та олійні культури в зв'язку з необхідністю створення додаткової кормової бази); збільшення виробництва вітчизняного насіння (це сприятиме підвищенню рівня імпортозаміщення); нарощування обсягів виробництва біопалива (це дозволить сформуванню вищого рівня енергетичної автономності підприємств) та створення інтегрованих об'єднань (їх формування дозволить підвищити рівень переробки продукції та використовувати інструменти агресивного маркетингу для просування продукції за вищою ціною).

Висновки і перспективи. На основі вище викладеного можна зазначити, що існуючі тенденції до зростання виробництва зернових та олійних культур можуть супроводжуватися вищим рівнем насичення внутрішнього та світового ринків українською сільськогосподарською продукцією. В умовах нарощування експорту продукції формується певний її дефіцит на внутрішньому ринку, що забезпечує зростання індексу цін на вказану продукцію більшою мірою, порівняно з рівнем інфляції (індексом споживчих цін). Поряд з цим, надмірна орієнтація підприємств АПК на світові

ринки призводить до значного збільшення експорту та падіння середньої експортної ціни на сільськогосподарську продукцію. Тому для підвищення конкурентоспроможності українських агропідприємств варто створювати диверсифіковані об'єднання підприємств, які займатимуться виробництвом, переробкою та реалізацією продукції тваринництва та рослинництва та забезпечуватимуть постачання засобів виробництва на всіх його етапах, що дозволить регулювати виробничі та збутові потоки продукції з метою підвищення рівня переробки продукції, виробництва продукції тваринництва та біопалива задля формування вищого рівня доданої вартості продукції. Для ефективного функціонування вказаних інтеграційних формувань варто використовувати мультистратегії, які будуть поєднувати стратегії фокусування, диверсифікації, інтеграції та лідерства за витратами.

Список використаних джерел

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. Санкт-Петербург : Питер, 1999. 416 с.
2. Азоев Г. Л. Конкурентные преимущества фирмы. Москва: Типография «НОВОСТИ», 2000. 256 с.
3. Фішук Б. П., Жевега В. П., Войтенко О. І. Конкурентні стратегії підприємства в умовах мінливого ринкового середовища. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки.* 2012. №4 (70). Том 2. С. 206-211.
4. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти. Монографія. Київ : ДАККіМ, 2006. 160 с.
5. Porter M. *Competitive Strategy.* N.Y.: The Free Press, 2003. 416 p.
6. Саблук П.Т. Основні напрями розвитку високоєфективного агропромислового виробництва в Україні. *Економіка АПК.* 2002. № 7. С. 3-13.
7. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 15.03.2017 р.).

*Дата надходження статті до редакції: 05.05.2017.
1 рецензування : 02.06.2017 Прийняття в друк: 15.06.2017*

Bohachyk P.P.

Postgraduate student

Department of Management

Uman National University of Horticulture

Uman, Ukraine

E-mail : pavlo7412@ukr.net

DEVELOPMENT OF BUSINESS ACTIVITIES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES UNDER THE CONDITIONS OF DYNAMIC BUSINESS CLIMATE

Abstract

For the formation of competitive strategies of agricultural enterprises it is necessary to carry out a thorough analysis of the market business climate under conditions of rapid growth of the production and sales leading to the market overstocking. The analysis of the business climate of commodity markets of cereals, legumes and oilseeds, as well as consumer markets for finished products allows us to follow better the current market trends.

Based on the analysis, in the article the author suggests the use of multi-strategies which will significantly increase the level of competitiveness of agricultural enterprises. Increasing the profitability of domestic agricultural enterprises will provide additional tax revenues to local budgets and create conditions for the preservation of highly qualified specialists in rural areas.

The result of scientific studies is proposals for increasing the efficiency of entrepreneurial activity of enterprises under the conditions of market imbalance.

Under the conditions of the rapid development of markets, a very important task is econometric studies to optimize the redirection of cereal, legume and oilseed crops. This will allow increasing profitability of entrepreneurial activities of agricultural enterprises and maximize profits.

Keywords: *business climate, multi-strategies, competitive strategies of agricultural enterprises, diversification strategy, cost leadership, focusing action, sales.*

References

1. Ansoff I. (1999). *Novaia korporativnaia strategiiia [The new corporate strategy]*. SPb.: Peter.
2. Azoiev G. L. (2000). *Konkurentnue preimuschestva firmu [Competitive advantages of the company]*. Moscow: Tipografia «Novosti».
3. Fischuk B. P., Zheveha V. P., & Voitenko A. I. (2012). Konkurentni strategii pidpruemstva v umovah minluvogo runkovogo seredovuscha [Competitive business strategy in a changing market environment]. *Zbirnik naukovuh pracj VNAU. Seria: Ekonomichni nauky [Collection of the scientific works of VNAU. Series: Economics]*, 4 (70) Part 2, 206-211.
4. Dragan, A. I. (2006). *Upravlinia concurentospromoznistu: teoretichni aspect. Monographia [Management of competitiveness of enterprises: theoretical aspects]*. Kiev: DAKKKiM.
5. Porter, M. (2003). *Competitive Strategy [Competitive Strategy]*. New York: The Free Press.
6. Sabluk, P.T. (2002). Osnovni napriamu rosvutku vusokoefektivnogo agropromuslovogo vurobnutstva v Ukraini [The main directions of development of highly efficient agricultural production in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 7, 3-13.
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine: official site]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Received: May 5, 2017

1st Revision: June 2, 2017 Accepted: June 15, 2017